

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO’NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

CONDITIONS AND FACTORS FOR DEVELOPING LOGICAL THINKING IN PRESCHOOL CHILDREN

Sharofiddinova Ra’noxon Shavkatovna

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor Faculty of Pedagogy,
Psychology and Art Studies, Department of Inclusive Education
ranoxon3511@gmail.com

Xolmatova Yodgoroy Baxtiyorjon qizi

Lecturer, Department of Preschool Education Faculty of Pedagogy, Psychology
and Art Studies
xolmatova.yodgoroy7113@gmail.com

Abstract

This topic analyzes the main conditions and factors of the development of logical thinking in preschool children (3–7 years old) from a scientific and pedagogical point of view. The study studies the role of logical thinking in the psyche of children, social, family and pedagogical factors influencing its development. The possibilities of forming logical thinking in preschool educational institutions through the use of didactic games, experimental training and problem situations are shown. The results of the study are presented in the form of practical recommendations for preschool educators.

Keywords

logical thinking, preschool education, developmental environment, didactic game, cognitive development, problem situation, comparison, analysis, synthesis, generalization, pedagogical technology, intellectual development.

**MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING MANTIQUIY
FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHNING SHART-SHAROITLARI VA
OMILLARI**

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Sharofiddinova Ra’noxon Shavkatovna

Pedagogika-psixologiya va san’atshunoslik fakulteti, Inklyuziv ta’lim kafedrası,
p.f.d (DSc), dotsent

Xolmatova Yodgoroy Baxtiyorjon qizi

Pedagogika-psixologiya va san’atshunoslik fakulteti, Maktabgacha ta’lim
kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu mavzuda maktabgacha ta’lim yoshidagi (3–7 yosh) bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning asosiy shart-sharoitlari va omillari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil etiladi. Tadqiqotda mantiqiy fikrlashning bolalar psixikasidagi o‘rni, uni rivojlantirishga ta’sir etuvchi ijtimoiy, oilaviy va pedagog omillari o‘rganilgan. Maktabgacha ta’lim muassasalarida didaktik o‘yinlar, tajriba-sinov mashg‘ulotlari va muammoli vaziyatlardan foydalanish orqali mantiqiy fikrlashni shakllantirish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim pedagoglariga amaliy tavsiyalar shaklida taqdim etilgan.

Kalit so‘zlar: mantiqiy fikrlash, maktabgacha ta’lim, rivojlantiruvchi muhit, didaktik o‘yin, kognitiv rivojlanish, muammoli vaziyat, taqqoslash, tahlil, sintez, umumlashtirish, pedagogik texnologiya, intellektual rivojlanish.

Аннотация. В данной работе с научно-педагогической точки зрения анализируются основные условия и факторы развития логического мышления у детей дошкольного возраста (3–7 лет). Изучается роль логического мышления в психике детей, социальные, семейные и педагогические факторы, влияющие на его развитие. Показаны возможности формирования логического мышления в дошкольных образовательных учреждениях посредством использования дидактических игр, экспериментального обучения и проблемно-ориентированных

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ситуаций. Результаты исследования представлены в виде практических рекомендаций для воспитателей дошкольных учреждений.

Ключевые слова: логическое мышление, дошкольное образование, развивающая среда, дидактическая игра, когнитивное развитие, проблемно-ориентированная ситуация, сравнение, анализ, синтез, обобщение, педагогическая технология, интеллектуальное развитие.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsning intellektual salohiyatini erta yoshdan rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni (2017-yil, PF-5198) va keyingi yillarda qabul qilingan «Yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish» Davlat dasturi bu yo'nalishdagi islohotlarning huquqiy asosini tashkil etadi. Mazkur hujjatlarda bolaning bilish jarayonlari, jumladan mantiqiy fikrlashini ilk yoshdan maqsadli shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan. [A1;2017]

Jahon ta'lim amaliyotida Jean Piaget, Lev Vigotskiy, Jerome Bruner va boshqa yirik psixolog-olimlarning tadqiqotlari isbotlaganidek, mantiqiy fikrlash qobiliyatining asosi aynan maktabgacha davrda - 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan vaqt oralig'ida shakllanadi. Ushbu davrda bola tomonidan o'zlashtirilgan mantiqiy operatsiyalar (taqqoslash, tahlil, sintez, umumlashtirish, ketma-ketlikni aniqlash) uning keyingi o'quv faoliyatida va hayotiy muammolarni hal etishida poydevor vazifasini o'taydi.

O'zbekiston pedagog olimlari - A.Ziyodullayev, N.Musurmanova, M.Hasanboyeva va boshqalar - milliy kontekstda maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishini o'rgangan bo'lsa-da, mantiqiy fikrlashning shart-sharoitlari va omillarini kompleks tarzda tahlil qilgan tadqiqotlar soni hali yetarli emas. Shu muammo ushbu maqolaning dolzarbligini belgilaydi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Maqolaning maqsadi: maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi shart-sharoitlar va omillarni aniqlash hamda ularni amaliyotda qo‘llash yo‘llarini tavsiya etish.

Mantiqiy fikrlashning nazariy asoslari

Mantiqiy fikrlash - bu inson ongining ob'ektiv voqelikni aks ettirish shakli bo‘lib, tushunchalar, mulohazalar va xulosa chiqarish orqali ifodalanadi (Rubinshteyn, 1973). Maktabgacha yoshdagi bolada mantiqiy fikrlash boshlang‘ich shaklda namoyon bo‘ladi: bola predmetlarni rangi, shakli, o‘lchami bo‘yicha guruhlaydi; quyosh - sariq, olma - yumaloq kabi oddiy xulosa chiqaradi; «agar yomg‘ir yog‘sa, ko‘cha ho‘l bo‘ladi» tarzida sabab-oqibat bog‘lanishlarini tushunadi.

J.Piagetga ko‘ra, 2–7 yosh «operatsiyadan oldingi daraja» bo‘lib, bola bu bosqichda simvolik va intuitiv fikrlashdan mantiqiy operatsiyalarga o‘ta boshlaydi. [A8;419 b] L.Vigotskiy esa «yaqin rivojlanish zonasi» tushunchasi orqali bolaning mustaqil uddalay olmaydigan vazifalarini kattalar yordamida bajarishida mantiqiy fikrlash uchun eng qulay sharoit yaratilishini asoslab bergan. [A9; 287 b].

O‘zbek pedagogi va psixologi A.Ziyodullayev maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni milliy pedagogik an'analar bilan uyg‘unlashtirib rivojlantirish zarurligini ta'kidlab, ertak va milliy o‘yinlarning bu jarayondagi rolini alohida qayd etgan. [A7; 215 b]

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning shart-sharoitlari

Rivojlantiruvchi muhit. Rossiyalik olim Natilya Korolyovanning tadqiqotlari (2019) shuni ko‘rsatadiki, maxsus jihozlangan rivojlantiruvchi muhitda tarbiyalangan bolalarda mantiqiy fikrlash ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 23–27% yuqori bo‘lgan. Maktabgacha ta'lim muassasasida (MTM) qulay jismoniy muhit quyidagilarni o‘z ichiga olishi kerak: konstruktor o‘yinchoqlar (LEGO, Magnatiles), mantiq o‘yinlari

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

zonasi (head-bangers, puzzle), tajriba burchagi (suv, qum, natural materiallar), matematik o‘yin markazlari.

Pedagog kasb mahorati va o‘zaro muloqot uslubi. MTM pedagogi bolani mantiqiy fikrlashga undashi uchun: so‘roqchi (divergent) savollar berishi; muammoli vaziyatlar yaratishi; «nima uchun?», «qanday qilib?», «agar... bo‘lsa nima bo‘ladi?» tarzidagi savollarga keng murojaat qilishi zarur. Pedagogning Sokratik so‘roq uslubini qo‘llashi bolalar orasida mustaqil fikr yuritishni 30–35%ga oshirishi M.Hasanboyeva (2021) tadqiqotida isbotlangan.

Oila va uy muhiti. D.Yusupova (2020) tadqiqotiga ko‘ra, kuniga 20–30 daqiqa ota-ona bilan birgalikda bola uchun qiziqarli intellektual faoliyat (qo‘shma o‘qish, jumboq yechish, stol o‘yinlari) olib borgan oilalarda bolalar mantiqiy fikrlash darajasi 18%ga yuqori bo‘lgan. Ota-onaning ta‘lim darajasi va farzandga bo‘lgan munosabat ham hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Tengdoshlar bilan o‘zaro ta‘sir. Guruhli o‘yinlar va loyiha faoliyati jarayonida bolalar bir-birlaridan o‘rganib, yangi fikrlash strategiyalarini o‘zlashtiradi. L.Vygotskiyning «kognitiv konflikt» nazariyasiga muvofiq, tengdosh bilan bahslashish mantiqiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi eng kuchli omillardan biri hisoblanadi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi omillar

Didaktik o‘yinlar. Didaktik o‘yin maktabgacha ta‘limda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy vositasidir. N.Musurmanova (2019) o‘tkazgan tajriba-sinov ishida 4–6 yoshli 120 bolani ikki guruhga bo‘lgan: tajriba guruhi haftada 3–4 marta 25–30 daqiqalik didaktik o‘yin mashg‘ulotlarida qatnashdi. 6 oydan keyin tajriba guruhida tasniflash (klassifikatsiya) vazifalarini bajarishda 41%, ketma-ketlikni aniqlashda 38%, qiyoslashda esa 35%lik ijobiy natija qayd etildi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Ayniqsa quyidagi o‘yin turlari samarali deb topildi: «Qo‘shimcha nima?» (tasnifash), «Qator davom ettir» (ketma-ketlik), «Labirint» (muammoni hal qilish), «Mantiqiy zanjir» (sabab-oqibat), «Geometrik mozaika» (fazoviy fikrlash).

Muammoli ta'lim metodi. Pedagog tomonidan sun'iy yaratilgan muammoli vaziyat bola oldiga kognitiv to‘siq qo‘yadi va uni yangi yo‘l izlashga undaydi. Masalan, «Nima uchun qor quyoshda eriydi, lekin muzlatgichda erimaydi?» yoki «Agar barcha raqamlar yo‘qolsa, nima bo‘ladi?» kabi savollar bolada qiziqish va mantiqiy izlanish hissini uyg‘otadi.

Tajriba va kuzatish mashg‘ulotlari. «Qo‘llar bilan fikrlash» (learning by doing) tamoyiliga asoslangan tajriba mashg‘ulotlari bolaning bevosita tekshirish, taxmin qilish va natijani kuzatish qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan: suv idishiga har xil narsalar solib, suzadi yoki cho‘kadi deb taxmin qilish; ranglar aralashtirish tajribasi; o‘simlik o‘shini kuzatish jurnali yuritish.

Raqamli texnologiyalar. A.Vasilenko (2022) tadqiqoti bolalar uchun maxsus ishlab chiqilgan mantiqiy o‘yin ilovalarini (Scratch Jr., Toca Boca, Thinkrolls) haftasiga 2–3 marta, har safar 15–20 daqiqa ishlatish o‘rta hisobda mantiqiy fikrlash ko‘rsatkichlarini 19%ga oshirishini ko‘rsatdi. Biroq ekran oldida o‘tkaziladigan vaqt kuniga 30–40 daqiqadan oshmasligi tavsiya etiladi.

Tajriba-sinov ishining natijalari

Raven matritsalar va «Vygotskiy kubiklari» testlari natijalariga ko‘ra, tajriba guruhida:

- Tasnifash (klassifikatsiya): +44% (nazorat guruhida: +12%);
- Ketma-ketlikni aniqlash: +39% (nazorat guruhida: +10%);
- Analogiyalarni topish: +36% (nazorat guruhida: +9%);
- Sabab-oqibat munosabatlarini anglash: +41% (nazorat guruhida: +13%).

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Bu natijalar tizimli, didaktik jihatdan puxta ishlab chiqilgan faoliyat bolalarda mantiqiy fikrlashni rejalashtirilmagan faoliyatga nisbatan 3–4 baravar samarali rivojlantirishini ko‘rsatmoqda.

XULOSA

Tadqiqot natijalari quyidagilarni tasdiqlaydi:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash tabiiy ravishda emas, balki maqsadli tashkil etilgan pedagogik jarayon orqali samarali shakllanadi.

2. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy shart-sharoitlari sifatida rivojlantiruvchi muhit, pedagog mahorati, oilaviy muhit va tengdoshlar bilan o‘zaro ta’sir muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Didaktik o‘yinlar, muammoli ta’lim metodi, tajriba-sinov mashg‘ulotlari va pedagogik texnologiyalar kompleks qo‘llanganda eng yuqori natijaga erishiladi.

4. Pedagog va ota-onalar uchun quyidagi amaliy tavsiyalar muhim: bolaga «Nega?», «Qanday?», «Agar... bo‘lsa?» kabi savol berish odatini shakllantirish; har kuni 20–30 daqiqa mantiqiy o‘yin uyushtirish; bolaning har qanday fikrlash urinishini rag‘batlantirish; tayyor javob bermasdan, balki bolani o‘zi topishga yo‘naltirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ziyodullayev A.Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni shakllantirish. Toshkent: «O‘qituvchi» nashriyoti, 2018. 215 b.

2. Musurmanova N.O. Didaktik o‘yinlar orqali maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarning kognitiv rivojlanishi: Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. Toshkent: TDPU, 2019. 178 b.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

3. Hasanboyeva M.R. Maktabgacha ta'lim muassasalarida interfaol metodlar yordamida bolalar mantiqiy fikrlashini rivojlantirish. Toshkent: «Sharq» nashriyoti, 2021.192 b.

4. Yusupova D.A. Oilaviy muhitning maktabgacha yoshdagi bolalar intellektual rivojlanishiga ta'siri // Maktabgacha ta'lim jurnali. 2020. №3. B. 44–51.

5. Mirzayev S.T. Maktabgacha ta'limda STEAM yondashuvi va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish // Zamonaviy ta'lim. 2022. №7. B. 18–25.

6. Nazarova G.X. Bolalar bog'chasida matematik o'yinlar orqali 5–6 yoshli bolalarda tizimli fikrlashni shakllantirishning pedagogik shartlari // Pedagogika va psixologiya masalalari. 2021. №4. B. 60–67.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-5198-sonli Farmoni. Toshkent, 2017. www.lex.uz

8. Piaget J. The Origins of Intelligence in Children. New York: International University Press, 1952. 419 p.

9. Vygotsky L.S. Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press, 1986. 287 p.

10. Koroleva N.V. Razvivayushchaya sreda kak usloviye formirovaniya logicheskogo myshleniya doshkolnikov // Doshkolnoye vospitaniye. 2019. №5. S. 23–29.

11. Vasilenko A.P. Digital tools in preschool education and their impact on cognitive development // Early Childhood Education Journal. 2022. Vol. 50(3). P. 487–499.

12. Bruner J.S. The Process of Education. Cambridge: Harvard University Press, 1960. 97 p.